

ПЕРЕДМОВА

*Безбудь-когознає Батьківщина
може обійтися, але будь-хто з нас
без Батьківщини — ніщо.*

Василь Сухомлинський

Патріотизм — одне з найглибших почуттів, закріплене століттями й тисячоліттями історичних подій. Не можна бути патріотом, не відчуваючи особистого зв'язку з Вітчизною, не знаючи історії того, як любили та берегли її наші пращури, як боронили її незалежність наші діди, батьки, брати.

Яка приваблива сила є в тому, що нас оточує в дитинстві? Чому, навіть поїхавши із рідних місць на довгі роки, людина згадує їх з теплом, а живучи в місті, селі, вона з гордістю розповідає гостям про красу та багатство рідного краю? Це вираження глибокої прихильності та любові до всього, що з ранніх років увійшло в серце як найдорожче. Свою любов до рідних місць, уявлення про те, чим вони відомі, красу природи, здобутки людей — усе це ми й намагаємось передати нашим вихованцям як основу їхніх моральних та патріотичних почуттів.

Ми знаємо, що кожна людина — неповторна, унікальна особистість, яка веде свій рід від предків на тій землі, на якій народилась. Усвідомлення себе в єдності з рідними, близькими людьми й усім народом спонукає людину свідомо ставитися до себе, до людей, до здобутків наших пращурів, до історії рідної країни, загалом до України як рідної держави.

Питання патріотичного виховання постало ще за часів Аристотеля. Його метою є відродження національної культури, яка спирається на народні традиції та звичаї, вироблені народом упродовж усього історико-культурного розвитку.

«Патріотизм», «любов до Батьківщини», «Україна єдина» — як зробити, щоб ці слова не просто були гаслами сьогодення, а міцно увійшли у свідомість громадян України? Ці питання ми й поставили перед собою, починаючи роботу з формування патріотичного світогляду наших вихованців. Із деякими її результатами пропонуємо читачам познайомитись у цьому посібнику.

Патріотичні почуття — це результат цілеспрямованого виховного впливу на людину ще з найранішого віку. Патріотизм

формується під впливом середовища, способу життя та морально-виховної роботи в сім'ї, дошкільному закладі, школі, колективі. Тому виховання патріотизму є складником і одним із головних завдань освітньо-виховної роботи в дошкільному закладі.

Позитивною тенденцією сьогодення є повернення українського суспільства до вивчення історії України, побуту, традицій та обрядів нашого народу, а головне — активне, не формальне залучення дітей до їх вивчення.

Досвід показує, що вже в дошкільному віці дитина може та повинна знати, у якій країні вона живе, чим ця країна відрізняється від інших, чому її називають Україною. Сучасні науковці (Л. В. Калужька, А. М. Богущ, В. І. Цимбалюк, Т. С. Комарова, Т. А. Ротанова) доводять, що вже в дошкільному віці в результаті систематичної, цілеспрямованої роботи в дитини формуються елементи усвідомлення громадянства, вона знає та правильно вживає терміни *Україна, Батьківщина, країна, рідне місто, селище, вулиця* (їхні назви).

У дітей дошкільного віку саме в цей період формуються культурно-ціннісні та морально-патріотичні основи особистості; розвиваються їх емоційна, чуттєва сфера; психічні процеси (мислення, пам'ять, увага); відбувається соціальна адаптація до вимог суспільства; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, усвідомлення себе як частини навколишнього світу.

Дошкільне дитинство — найсприятливіший період виховного впливу на дитину: те, що сприйме, запам'ятає дитина в цей час, залишиться в її пам'яті надовго, а може, й на все життя. Це дуже важливо для формування патріотичного світогляду. Саме в цьому віці в дошкільника формується емоційно-ціннісне ставлення до близьких людей, природи рідного краю, до народних звичаїв і традицій. І саме на основі цієї емоційної бази необхідно формувати патріотичні почуття в дитини.

Слід також відзначити, що цілісна система формування свідомого громадянина, патріота своєї країни на сучасному етапі остаточно не сформована. Тому в нас, у практиків, виникає багато питань щодо змісту, засобів упровадження патріотичного виховання та інтеграції його в систему освіти сучасного дошкільного закладу.

У книзі, яку ми вам пропонуємо, систематизовано практичний досвід педагогів у сфері патріотичного виховання. Сподіваємось, видання допоможе нашим колегам знайти відповіді на ці важливі питання.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ЯК НЕОБХІДНИЙ СКЛАДНИК ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Патріотизм як освітній напрям не отримав поки належної уваги в сучасних дослідженнях науковців-освітян. Багато авторів наголошують на необхідності впровадження патріотичного виховання в освітньо-виховну систему роботи дошкільного закладу, проте система роботи не надається.

Українські філософи (І. Бичко, О. Забужко, І. Надольний) розглядають такі поняття як «патріотизм», «патріотична свідомість» крізь призму дослідження патріотичного виховання. Ряд сучасних психологів (І. Бех, А. Богуш, М. Боришевський) проводять дослідження психологічної основи патріотичних почуттів.

Патріотизм — це любов та відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Слово походить від грецького *πατρις*, що означає «земля батька, предка».

Виховання патріотизму передбачає формування почуття гордості за матеріальні та духовні надбання свого народу, своєї Батьківщини, стійкого бажання зберігати історично-побутові особливості та захищати інтереси своїх рідних, близьких, суспільства в цілому.

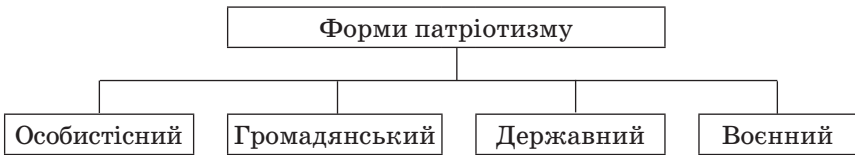
Патріотизм як психічний процес має кілька етапів (за М. О. Добролюбовим).

№ з/п	Назва етапу	Зміст
1	Інстинктивний патріотизм	Виражається у словах: «Люблю Батьківщину, а за що — я не знаю». Отже, йдеться про недостатню усвідомленість самого поняття. Опора на інстинктивний характер патріотизму у вихованні дуже важлива, оскільки є базою для розвитку в дітей усвідомленого патріотизму
2	Потреба любові до рідних та близьких людей	Відчуваючи на собі турботу старших, дитина переймається до них почуттям удячності, яке в майбутньому повинно перейти на інших людей. При цьому любов до близьких дитина переносить на пов'язані з ними предмети, властиві близьким людям звички

№ з/п	Назва етапу	Зміст
3	Прихильність до рідної природи	Виявляється в любові та повазі до рідної природи в усіх її проявах. Формується на основі ігрової діяльності на природі, з природними об'єктами
4	Прихильність до духовних здобутків народу	На цьому етапі в результаті збагачення патріотичних почуттів історичними та громадянськими поняттями, які засвоює дитина, відбувається трансформація інстинктивного патріотизму у свідомий
5	Об'єктивна оцінка рідного	Захоплення загальними народними або державними рисами потребує їх об'єктивного оцінювання. Набуття нових понять розширює світогляд дитини, приводить до розрізнення доброго й поганого в людині, вчинку, події
6	Вивчення історико-культурного розвитку інших народів та держав	На цьому етапі відбувається органічний взаємозв'язок патріотичного й інтернаціонального виховання юного покоління
7	Активний патріотизм	Виявляється в активній діяльності на користь Батьківщини

Складність процесу патріотичного та громадянського виховання дітей також пояснюється його суперечливістю. Знання суперечностей та можливих шляхів їх подолання допоможе педагогам в ефективній організації виховання різнобічно розвиненої особистості.

Необхідно згадати також про існування форм патріотизму (за В. С. Мухіною, П. Ігнатенко, В. Гонським), які визначаються на сучасному етапі. Їх ми подаємо у вигляді схеми.

Інтеграція патріотичного виховання в систему роботи ДНЗ

Основою патріотичного виховання в ДНЗ є моральне, естетичне, трудове, розумове виховання маленького громадянина. У процесі такого різнобічного виховання зароджуються перші паростки духовно-моральних патріотичних почуттів.

Патріотичне виховання сьогодні — одна з найважливіших ланок у системі освітньо-виховної роботи дошкільного закладу.

Звичайно, починати роботу потрібно зі створення для дітей теплої, затишної атмосфери. Кожний день дитини в дошкільному закладі має бути наповнений радістю, усмішками, добрими друзями, веселими іграми. Адже з виховання почуття прихильності до рідного дитсадка, рідної вулиці, рідної сім'ї починається формування основи, на якій і буде рости складне почуття любові та поваги до Батьківщини.

Закон України «Про дошкільну освіту» (2003) визначає як одне з найважливіших педагогічних завдань виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів; свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Зокрема, в Законі зазначається: «Одним із основних завдань дошкільної освіти та виховання є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, пізнавальної активності; виховання в дітей шанобливого ставлення до родини, Батьківщини, поваги до народних традицій та звичаїв, рідної та державної мови, національних цінностей українського народу».

Базовий компонент дошкільної освіти України, всі чинні програми виховання та навчання дітей дошкільного віку не обходять стороною громадянсько-патріотичне виховання. Це свідчить про актуальність цього питання в умовах сучасної дошкільної освіти. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти як державному стандарті визначено необхідність ознайомлення дітей із поняттями «держава», «народ», «людство».